

# ΣΟΥΒΕΝΙΡ: Μιά καταγγελία

«Αμάρτυρον ουδέν αΐδου» Καλλιμαχος



Χαρακτικό του Γιωργου Ιωαννιδη φιλοτεχνημένο ειδικα για το κειμενο που ακολουθει. Προκειται για ένα «πεντητόδραχμο»: 50 δρχ. η καλύτερη τιμή αγοράς «σουβενίρ». Στη διαδολοχία αυτή συνθέ-  
ει ευτρωφαίς τουριστές με φωτογραφικές μηχανές συνωστίζονται με κυκλοδοκτικά ειδώλια, Παριζιάνες,  
θυμωμένους Δίες και άγγεια...

Ἐνθύμιο, ἡ ἑλληνική λέξη. Andenken  
στά γερμανικά. Στά ιταλικά ricordo.  
Souvenir στά γαλλικά καί ἀγγλικά.  
Κάτω ἀπ' τὸ θάρος τοῦ λατινογενοῦς  
- τουριστικοῦ souvenir τείνει ἡ ἀντί-  
στοιχη ἑλληνική λέξη νά ἐκλείψει  
ἀπ' τὸ καθημερινό μας λεξιλόγιο. Γιά  
τόν «τουριστικό ἱμπεριαλισμό» τῶν  
ἡμερῶν μας τὰ souvenirs εἶναι ἴσως  
τὸ πιό εὐχλωττο σῆμα κατατεθέν.  
Μαγαζιά καί μαγαζάκια μέ ἐπιγρα-  
φές, ὅπως souvenir shop, original  
greek arts, greek popular art κ.λ.π. -  
φορές ἀνορθόγραφες - ξεφτυρῶ-  
νουν σάν τὰ μανιτάρια. Primum viver!  
Σύμφωνοι. Πόσα ὁμως προσφέρουν  
ποιότητα, ἔστω καί στοιχειώδη; Βέ-  
βαια ὕψηλὴ ζήτησι καί ἀνεξέλεγκτη  
παραγωγή δέ συμβαδίζουν εὐκόλα  
μέ ποιότητα. Μαθηματικὴ εἶναι ἡ  
σχέσι οἱ ὄροι ἀντιστροφῆς ἀνάλο-  
γοι καί ἀντί γιὰ τὴ δύσκολη πράξι τῆς  
διαίρεσης κάνουν καί ἐδῶ πολλαπλα-  
σιασμό. Κι ἔτσι ἀπομένει σέ μᾶς νά  
ἀναλογισθοῦμε ἀκόμη μιά φορά πῶ-  
σο ἀλήθεια κρύβει ἀραγε ἐκεῖνο τὸ  
«περιθωριακό» σύνθημα τὸ γραμμέ-  
νο στοὺς τοίχους τῆς Ἀθήνας νύχτα  
γιὰ νά πυρπολεῖ τὰ μάτια μας μέρα:  
«Ἐψηλότερο θιστικό ἐπίπεδο, χαμη-  
λότερη ποιότητα ζωῆς».

Κυκλοδοκτικά ειδώλια τῆς τρίτης χιλιε-  
τίας π.Χ. πλάι σέ τσοιάδες. Γαλα-  
κτοτροφοῦσες Παναγιές καί λογῆς

ἀγιοι παρέα μέ Δίες, Ἀπόλλωνες,  
Ἄφροδιτες. Θριαμβευτικά ἰθυφαλλί-  
κοι Σάτυροι, Πάνες καί Μινώταυροι.  
Παγανιστικῶν καί χριστιανικῶν μύ-  
θων συνοθύλευμα. Ἄγγεια κάθε λο-  
γῆς καί ἀγαματάκια συνωστίζονται  
μέ κομπολόγια, κεντήματα, κουρε-  
λοῦδες, κοσμήματα. Συγχρονίες,  
διαχρονίες, ἀνακυκλώσεις σέ σκη-  
νικὸ χῶρο γιὰ παράσταση ἀνελέτη  
ἐμπορικὴ. Στοὺς «πανηγυριώτικους»  
αὐτοὺς χῶρους «ἐκτίθεται» συμπυ-  
κνωμένη ἡ παράδοσι μας — παρω-  
δία σέ ὅλα τὰ μεγέθη, χρώματα καί  
ὄλικά. Καί ξεπουλιέται ἄλλοτε φθηνά  
κι ἄλλοτε ἀκριθότερα στήν ἐπιθυμία  
τοῦ τουρίστα νά σημαδεῖται τόπο καί  
χρόνο κάποιου ταξιδιού, νά πάρει  
μαζί του ἡ νά δωρίσει ἕνα «κομματά-  
κι» Ἑλλάδα. Αἰσθάνεται τὴν «ἀνάγ-  
κη» νά ἀγοράσει ὁ τουρίστας, ὀχι  
ὁμως ὅπωσδήποτε καί νά γνωρίσει,  
γιατί ἂν γνωρίζε σέ βάθος ἴσως δὲν  
θά ἀγόραζε. Κι αὐτὴν ἀκριθῶς τὴν  
ἀγνοια ἐκμεταλλεύεται ὁ Ἑλληνας  
«ἐπιχειρηματίας», τοῦ ὁποῦ το συ-  
χνά ἀνεύθυνο ἐμπορικὸ δαιμόνιο δέ  
γνωρίζει φραγμούς.

Ἡ ἀμαρτωλὴ κακογουσιὰ καλλιερ-  
γεῖται, ἐξάγεται χωρὶς νά λείπει —  
φεύ! — καί ἡ ἐσωτερικὴ κατανόλη-  
ση. Εἶναι κανεὶς ὅ,τι ἀγοράζει; Σίγου-  
ρα ναι. Τὸ φῶσμα τῆς ποιητικῆς δια-  
βάθμισις - ὑποβάθμισις τῶν souve-

nirs τεράστιο. Κι ἂν μὲν ἡ ἀμαρτία  
τοῦ «καλλιτέχνη» ἀντιγραφῆ περιο-  
ρίζεται στό πόσο κακὰ ἀντίγραψε, μέ  
ἄλλα λόγια παραποίησε, τὸ ἐκσάτοιο  
πρωτότυπο ἔργο, μποροῦμε ἔστω  
κλείνοντας τὰ μάτια νά τοῦ δώσουμε  
ἀφεση μέ τὸ ἐλαφροντικό τῆς μαζι-  
κῆς παραγωγῆς, τοῦ φτωχοῦ καλλι-  
τεχνικοῦ αἰσθητηρίου του, τῆς περι-  
ορισμένης του ἰκανότητας γιὰ ἀντι-  
γραφή ἡ ἀκόμη τῆς ὑποτονικῆς ἀπαί-  
τησις τοῦ τουρίστα γιὰ ποιότητα.

Ἐπάρχουν ὁμως περιπτώσεις μᾶς  
τόσο ἀσυνείδητης διακύβευσις τῆς  
τέχνης — ἰδίως τῆς ἀρχαίας — πού  
τὴ εὐαίσθητοποιημένα κύτταρα τοῦ  
ἀρχαιολογικοῦ δικαιοδογημένα ἀντι-  
δρῶν. Πῶς νά παραβλέπει κανεὶς,  
γιὰ παροδειγμα, τὴ μετάπλαση γνω-  
στῶν κνωσιακῶν τοιχογραφιῶν, ὅπως  
τοῦ Πρίγκιπα τῶν κρίνων, τοῦ Ρυτο-  
φόρου τῆς μεγάλης πομπῆς ἡ τῶν  
γρῦπῶν ἀπ' τὴν αἶθουσα τοῦ θρόνου  
σέ χονδροειδῆ ἀλαβάστρινα ἀγαμα-  
τάκια; Γιατί νά εἴμαστε ἀναγκασμέ-  
νοι νά παραστοῦμε στήν μπασταρδε-  
μένη γέννησι καί νέων γοργῶν μέ  
τὴν προσθήκη ψαρουράς στά μαρ-  
μάρινα κυκλοδοκτικά ειδώλια, τίς ἀρτί-  
οτερες αὐτές ἐκφράσεις αἰγιακῆς  
τέχνης στήν τρίτη χιλιετία; Καί ναί  
μέσ ὅ,τι γοργῶνες εἶναι τὸ σурμοῦ,  
πῶς νά τὸ κῶνονε ὁμως δὲν προ-  
φέρεται κάθε ἀρχαία μορφή γιὰ πα-

ρόμοια «ίχθυοποίηση». Και το γύψινο όμοίωμα του ίθυφαλλικού Μινωταυρου πού κλείνει κάποιο γεμάτο του καταβροχθίζοντας λαιμαργα τό πόδι - μπότα άθηνάϊα; Ποιό βίτσιο και ποιά συμπλέγματα ικανοποιεί τό πάντρεμα ίθυφαλλικότητας - καννιβαλισμού; Κι άν βέβαια κάποιοι δύνάλλ μορφή άρχαία τέχνης, φαίνεται νά έχει ύποφέρει ή κεραμική - άγγειογραφία και τούτο γιατί προσφέρει στόν άσυνειδητό «σουβενιροποιό» πολλαπλές δυνατότητες διαστρεβλωτικών συνδυασμών. Παραδιάζοντας τά πιό εύάισθητα στεγανά της άρχαιολογίας επιδιώκεται ό «σουβενιροποιός» σέ άούστολους άναχρονισμούς. Θέματα και μοτίβα διαφορετικών εποχών μπερδεύονται πάνω στό ίδιο άγγείο, πού συχνά τό σχήμα του δέν έχει άρχαιολογικό αντίκρουσμα. Ξεκομμένες άπ' τό άρχικό τους περιβάλλον μυθολογικές σκηνές και μεμονωμένες μορφές συρράπτονται κατά βούληση στην επιφάνεια κρατήρων, άμφορέων ή ληκυθίων κατά κανόνα μιάς άλλης εποχής. Κάποτε μάλιστα, λές άπ' τό φόβο του κενού (horror vacui), οι σκηνές σέ πολυχρωμία καρναβαλιστική - κυριολεκτικά «κιτε»- περιτυλίγουν άσφικτικά και φλύαρα δολόκληρο τό άγγείο. Κι ή άνεκτικότητα του άρχαιολόγου εξανεμίζεται στή θεά μιάς οινόχους του 5ου αϊ. π.Χ. μέ τήν παράσταση της γνωστής μινωικής τοιχογραφίας του Πρίγκιπα των κρίνων (16ο αϊ. π.Χ.) ζωγραφισμένης σέ

ρυθμό μελανόμορφο (!) του 6ου αϊ. π.Χ., καθώς επίσης μπροστά σέ μιά σειρά λευκών ληκυθίων του 5ου αϊ. π.Χ. μέ παραστάσεις δανεισμένες και πάλι άπ' τής κρητομυκηναϊκής τοιχογραφίας: ό Πρίγκιπας των κρίνων έρμιά κι ό Ρυτοφόρος της Κνωσού, ή προτομή (!) γυναίκας άπ' τήν πομπή άνακτόρου της Τίρυνθας, τά παιδιά πού παίζουν μπόξε καθώς κι ό ψαράς — οι δύο τελευταίες τοιχογραφίες πρόσφατη άνακάλυψη στό 'Ακρωτήρι της Σαντορίνης. Στο χέρι ή στόν κύκλο (έργαστήρι) του ίδιου «σουβενιροποιού» μπορούν άκόμη άποδοθούν άμφορείς μέ παραστάσεις θυσίας παρμένες άπ' τήν περιώνυμη ασκροφόγο της 'Αγίας Τριάδας. Και νά σκεφθεί κανείς πώς γενιές άρχαιολόγων μέ έπισταμένες μελέτες προσπαθούν ν' άποκαταστήσουν τή διαχρονική πορεία της κεραμικής βασισμένοι στό στρωματογραφικά δεδομένα, στό σχήμα των άγγείων, στό στυλ και στό θεματολόγιο, ώστε νά τή χρησιμοποιήσουν στή συνέχεια σάν ένα άπ' τά πολυτιμότερα όργανα χρονολόγησης. 'Επειδή «σαρλατανισμοί», όπως οι παραπάνω, συνήθως δέν συντελούνται άπό άγνοια άλλα έντελώς συνειδητά έν όνόματι μιάς κακής νοούμενης έμπορικής πρωτοτυπίας κι άνταγωνισμού, είναι άπρόκαλυπτα καταδικαστέοι. 'Η ύπεύθυνη σταχυολόγηση και άναγραφή παρόμοιων σουβενιρς σέ «Index Prohibitorium» έπίγει, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν συχνά είναι έφοδιασμένα μέ μολυβδοσφραγίδες πού έχουν χτυπημένο πάνω τους έκείνο τό νομιμοφανές «Authentic Museum Copy». Κι είναι τό

«Authentic» πού διογκώνει τό μέγεθος της άπάτης. 'Ας μην είμαστε, λοιπόν φειδωλοί σέ παρόμοιους χαρακτηρισμούς: περί άπάτης πρόκειται πού έξμφαίνεται όχι τόσο σέ βάρος του τουρίστα — αυτός άπό άγνοια μάλλον ήθικας άυτοურγος — όσο σέ βάρος της άρχαίας τέχνης και παράδοσης και κατά συνέπεια σέ βάρος της διατυμνωζόμενης σταυροφορίας γιά πολιτιστική άνάκαμψη και έξγνίανση.

Τή δημιουργία και προώθηση άυθεντικών αντίγραφων έχει αναλάβει ύπεύθυνη ύπηρεσία του 'Υπουργείου Πολιτισμού, τό Τ.Α.Π.Α. (Ταμείο 'Αρχαιολογικών Πόρων και 'Απαλοτριώσεων) και σ' αυτά ή μολυβδοσφραγίδα έχει λόγο ύπαρξης, στό ύπόλοιπο όμως όχι.

Τό φαινομενικά άσημνότατο θέμα των σουβενιρς, στό όποίο εμπλέκονται πολιτισμικές και οικονομικές παράμετροι, άπ' ό,τι έξβουρμε, δέν έχει άπασχολήσει — τουλάχιστον δέοντως — τον Ε.Ο.Τ. και τό 'Υπουργείο Πολιτισμού. 'Απ τήν άλλη μιά κόουρασαν βιαστικοί, μικρόπνοιοι άφορισμοί όπως «τουριστικά ύποπροϊόντα» ή μοιρολατρικές διαπιστώσεις του τύπου «τί νά κάνουμε, αυτά έχει ό τουρισμός». 'Η αίσθηση του έπείγοντος είναι διάχυτη στους άρχαιολογικούς τουλάχιστον κύκλους. Καιρός, λοιπόν, γιά μιά πιό δυναμική έπέμβαση, μιά κάθαρση μέ τήν έννοια του κρατικού έλέγχου πού θά κρατά κάποια ήνια.

## Χρήστος Μπουλώτης 'Αρχαιολόγος



«Σουβενιρ» πού προσφερόνται στους έλληνολατρεις τουριστες.

